ప్రచురణార్హమైన

భారత అత్యున్నత న్యాయస్థానం

సివిల్ అప్పీల్ నెం. 737/2023
(@ఎస్ ఎల్ పి (సి) నెం.2489/ 2023)
(@డైరీ నెం. 11120/2021)

ఎన్. సి. టి ప్రభుత్వం, ఢిల్లీ ...**అప్పీలుదారుడు**

వర్సెస్

సుభాష్ గుప్తా మరియు మరియు ఇతరులు ....**ప్రతివాదులు**

తీర్పు

ఎమ్.ఆర్.షా. న్యాయమూర్తి

1. రిట్ పిటిషన్ (సి) నెంబరు 2458/2015 లో వ్యధితుడు న్యూఢిల్లీలోని ఢిల్లీ హైకోర్టు జారీ చేసిన వివాదాస్పద తీర్పు, ఉత్తర్వులపై ఆగ్రహం, అసంతృప్తి వ్యక్తం చేస్తూ, ఇందులో ప్రతివాది నెంబరు 1-అసలు రిట్ పిటిషనర్ దాఖలు చేసిన ఈ రిట్ పిటిషన్ను హైకోర్టు అనుమతించింది మరియు ప్రశ్నార్థకమైన భూమికి సంబంధించి భూసేకరణ చట్టము, 1894 (ఇకపై "చట్టము, 1894" గా సూచించబడింది) కింద ప్రారంభించిన భూసేకరణ కార్యకలాపాలు విషయము 24 (2) కింద గడువు ముగిసినట్లు పరిగణించబడతాయని ప్రకటించింది.భూసేకరణ, పునరావాసముం మరియు పునరావాసముం లో న్యాయమైన పరిహారం మరియు పారదర్శకత హక్కు చట్టము, 2013 (ఇకపై దీనిని "చట్టము, 2013" గా సూచిస్తారు), ఢిల్లీ ఎన్. సి. టి ప్రభుత్వం ప్రస్తుత అప్పీలు వేసినది.

2. హైకోర్టు ఆమోదించిన వివాదాస్పద తీర్పు మరియు ఉత్తర్వు నుండి మరియు హైకోర్టు ముందు

దాఖలు చేసిన కౌంటర్ అఫిడవిట్లో పేర్కొన్నప్పటికీ, రిట్ పిటిషన్ (సి) నెంబరు 14129/2005 లో మధ్యంతర ఉత్తర్వు అమలులో ఉన్నందున వ్యాజ్య భూమిని స్వాధీనం చేసుకోలేకపోయినట్లు కనిపిస్తుంది మరియు దీనిని ఈ కోర్టు 11.02.2015 వరకు కొనసాగించింది.అందువల్ల, చట్టము, 2013 అమలులోకి వచ్చిన రోజున కూడా స్వాధీనం చేసుకోవడానికి వ్యతిరేకంగా కార్యకలాపాలు కొనసాగాయి.అయితే, పైన పేర్కొన్నవి ఉన్నప్పటికీ, జగ్జీత్ సింగ్ మరియు ఇతరులు వర్సెస్ యూనియన్ ఆఫ్ ఇండియా విషయంలో దాని మునుపటి నిర్ణయంపై ఆధారపడింది. మరియు ఇతర, రిట్ పిటిషన్ (సి) నెం. 2806/2004 మరియు పూణే మునిసిపల్ కార్పొరేషన్ మరియు ఇతరులు విషయంలో ఈ కోర్టు తీర్పుపై ఆధారపడటం. వర్సెస్ హరక్చంద్ మిసిరిమల్ సోలంకి మరియు ఇతరులు, (2014) 3 ఎస్. సి. సి. 183, హైకోర్టు ఈ రిట్ పిటిషన్ను అనుమతించింది మరియు భూమికి సంబంధించి చట్టము, 1894 కింద ప్రారంభించిన భూసేకరణ కార్యకలాపాలు విషయము కింద గడువు ముగిసినట్లు పరిగణించబడుతున్నాయని ప్రకటించింది. 2013 చట్టము 24 (2) ప్రకారం ఆ భూమిని భౌతికంగా స్వాధీనం చేసుకోలేదు మరియు పరిహారం చెల్లించలేదు.

3. పుణె మునిసిపల్ కార్పొరేషన్ మరియు ఎ. ఎన్. ఆర్. (పైన పేర్కొన్న) విషయంలో హైకోర్టు వివాదాస్పద తీర్పు మరియు ఉత్తర్వులను జారీ చేసేటప్పుడు ఆధారపడిన ఈ కోర్టు నిర్ణయం మరియు జగ్జీత్ సింగ్ మరియు ఇతర (పైన పేర్కొన్నవి) విషయంలో హైకోర్టు తీసుకున్న నిర్ణయం, హైకోర్టు కూడా ఆధారపడింది, ఇండోర్ డెవలప్మెంట్ అథారిటీ వర్సెస్ మనోహర్లాల్ మరియు ఇతరులు కేసులో ఈ కోర్టు రాజ్యాంగ ధర్మాసనం ఇచ్చిన నిర్ణయానికి విరుద్ధంగా ఉంది. మనోహర్లాల్ మరియు ఇతరులు (2020) 8 ఎస్. సి. సి 129. 365 మరియు 366 పేరాల్లో, ఈ న్యాయస్థానం యొక్క రాజ్యాంగ ధర్మాసనం ఈ క్రింది విధంగా గమనించింది మరియు తీర్పు ఇచ్చింది:-

"365. ఫలితంగా, ఈ నిర్ణయం పూణే మునిసిపల్ కార్పొరేషన్ లో ఇవ్వబడింది.[పూణే

మునిసిపల్ కార్పొరేషన్.v. హరక్చంద్ మిసిరిమల్ సోలంకి, (2014) 3 SCC 183] దీని ద్వారా రద్దు చేయబడింది మరియు పూణే మునిసిపల్ కార్పొరేషన్ తీసుకున్న అన్ని ఇతర నిర్ణయాలు.[పూణే మునిసిపల్ కార్పొరేషన్.వి. హరక్చంద్ మిసిరిమల్ సోలంకి, (2014) 3 ఎస్సిసి 183] ను అనుసరించారు, అవి కూడా రద్దు చేయబడ్డాయి.శ్రీ బాలాజీ నగర్ రెసిడెన్షియల్ అసోసియేషన్ లో ఈ నిర్ణయం తీసుకున్నారు. [శ్రీ బాలాజీ నగర్ రెసిడెన్షియల్ అసోసియేషన్ వర్సెస్ స్టేట్ ఆఫ్ టిఎన్, (2015) 3 ఎస్సిసి 353] మంచి చట్టాన్ని నిర్దేశిస్తుందని చెప్పలేము, రద్దు చేయబడింది మరియు దానిని అనుసరించే ఇతర నిర్ణయాలు కూడా రద్దు చేయబడ్డాయి.ఇండోర్ డెవలప్మెంట్ అథారిటీ వర్సెస్ శైలేంద్ర [(2018) 3 ఎస్. సి. సి 412]లో, సెక్షన్ 24 (2) లోని వినాయింపుకు సంబంధించిన అంశం మరియు "లేదా" ను "లేదా" లేదా "మరియు" గా చదవాలా అనేది పరిశీలన కోసం ఉంచబడలేదు.అందువల్ల, ప్రస్తుత తీర్పులోని చర్చ దృష్ట్యా, ఆ నిర్ణయం అమలు కాదు.

366. పైన పేర్కొన్న చర్చను దృష్టిలో ఉంచుకుని, మేము ఈ క్రింది ప్రశ్నలకు సమాధానం ఇస్తాముః

సెక్షన్ 24 (1) (ఎ) లోని నిబంధనలు ప్రకారం, 2013 చట్టము ప్రారంభమైన తేదీ 1-1-2014 ప్రకారం అధినిర్ణయము ఇవ్వకపోతే, విచారణలో జాప్యం ఉండదు.2013 చట్టము క్రింద నిబంధనలు ప్రకారం పరిహారం నిర్ణయించబడాలి.

ఒకవేళ కోర్టు మధ్యంతర ఉత్తర్వు పరిధిలోకి వచ్చే వ్యవధిని మినహాయించి ఐదేళ్ల వ్యవధిలో అధినిర్ణయము ఆమోదించినట్లయితే, 1894 చట్టము కింద 2013 చట్టము యొక్క సెక్షన్ 24 (1) (బి) కింద అందించిన విధంగా కార్యకలాపాలు కొనసాగుతాయి.

స్వాధీనం మరియు పరిహారం మధ్య సెక్షన్ 24 (2) లో ఉపయోగించిన "లేదా" అనే పదాన్ని "లేదా " లేదా "మరియు" గా చదవాలి. 2013 చట్టము సెక్షన్ 24 (2) కింద భూసేకరణ కార్యకలాపాలు విఫలమయ్యాయని భావించినప్పుడు, ఈ చట్టం ప్రారంభానికి ముందు ఐదేళ్లు లేదా అంతకంటే ఎక్కువ కాలం అధికారులు చర్య తీసుకోని కారణంగా, భూమిని స్వాధీనం చేసుకోలేదు

లేదా పరిహారం చెల్లించలేదు.మరో మాటలో చెప్పాలంటే, స్వాధీనం చేసుకున్నట్లయితే, పరిహారం చెల్లించకపోతే ఎటువంటి లోపం ఉండదు.అదేవిధంగా, పరిహారం చెల్లించబడి, స్వాధీనం చేసుకోకపోతే, అప్పుడు ఎటువంటి లోపం ఉండదు.

2013 చట్టము సెక్షన్ 24 (2) లోని ప్రధాన భాగంలో "చెల్లింపు" అనే వ్యక్తీకరణలో కోర్టులో పరిహారం జమ చేయడం లేదు.డిపాజిట్ చేయకపోవడం యొక్క పర్యవసానం సెక్షన్ 24 (2) లోని ప్రతిబంధములో అందించబడింది, ఒకవేళ అది మెజారిటీ భూస్వాములకు సంబంధించి జమ చేయబడకపోతే, అప్పుడు లబ్ధిదారులందరూ (భూస్వాములు) 1894 చట్టము సెక్షన్ 4 కింద భూసేకరణ కోసం అధిసూచన తేదీ నాటికి ఈ క్రింది విధంగా పరిహారానికి అర్హులు. 2013 చట్టం యొక్క నిబంధనలు భూసేకరణ చట్టం, 1894 లోని సెక్షన్ 31 కింద బాధ్యత నెరవేర్చబడకపోతే, ఈ చట్టము సెక్షన్ 34 కింద వడ్డీని మంజూరు చేయవచ్చు.నష్టపరిహారాన్ని (కోర్టులో) జమ చేయకపోవడం వల్ల భూసేకరణ కార్యకలాపాలు విఫలం కావు.ఐదేళ్లు లేదా అంతకంటే ఎక్కువ కాలం పాటు మెజారిటీ హోల్డింగ్స్ కు సంబంధించి డిపాజిట్ చేయకపోతే, 2013 చట్టము ప్రకారం పరిహారం 1894 చట్టము యొక్క సెక్షన్ 4 కింద భూసేకరణ కోసం అధిసూచన తేదీ నాటికి "భూస్వాములకు" చెల్లించాలి.

ఒకవేళ ఒక వ్యక్తి 1894 చట్టము సెక్షన్ 31 (1) కింద అందించిన విధంగా పరిహారాన్ని చెల్లించినట్లయితే, చెల్లించకపోవడం లేదా కోర్టులో పరిహారం జమ చేయకపోవడం వల్ల సెక్షన్ 24 (2) కింద సముపార్జన గడువు ముగిసిందని క్లెయిమ్ చేయడానికి అతనికి అవకాశం లేదు.సెక్షన్ 31 (1) కింద మొత్తాన్ని టెండర్ చేయడం ద్వారా చెల్లించాల్సిన బాధ్యత పూర్తవుతుంది.నష్టపరిహారాన్ని స్వీకరించు నిరాకరించిన లేదా అధిక పరిహారం కోసం అభిప్రాయం కోరిన భూస్వాములు, 2013 చట్టము సెక్షన్ 24 (2) కింద సేకరణ కార్యకలాపాలు రద్దు చేయబడ్డాయని చెప్పలేరు.

2013 చట్టము సెక్షన్ 24 (2) లోని నిబంధనలను సెక్షన్ 24 (2) లో భాగంగా

పరిగణించాలి, సెక్షన్ 24 (1) (బి) లో భాగం కాదు.

1894 చట్టము కింద స్వాధీనం చేసుకునే విధానం మరియు సెక్షన్ 24 (2) కింద పరిగణించిన విధంగా మరణ విచారణ నివేదిక/విజ్ఞాపన వ్రాయడం.1894 చట్టము సెక్షన్ 16 కింద స్వాధీనం చేసుకోవడంపై అధినిర్ణయము ఆమోదించబడిన తర్వాత, 2013 చట్టము సెక్షన్ 24 (2) కింద రాష్ట్రంలో ఉన్న భూమిని ఉపసంహరించుకునే అవకాశం లేదు, ఎందుకంటే ఒకసారి స్వాధీనం చేసుకున్న తర్వాత సెక్షన్ 24 (2) కింద ఎటువంటి లోపం ఉండదు.

విచారణలు విఫలమయ్యాయని భావించే సెక్షన్ 24 (2) లోని నిబంధనలు ఈ సందర్భంలో వర్తిస్తాయి.

2013 చట్టము అమలులోకి రావడానికి ముందు ఐదేళ్లు లేదా అంతకంటే ఎక్కువ కాలం పాటు స్వాధీనం చేసుకోవడంలో మరియు పరిహారం చెల్లించడంలో అధికారులు విఫలమయ్యారు, 1-1-2014 ప్రకారం సంబంధిత అధికారం వద్ద పెండింగ్లో ఉన్న భూసేకరణ కోసం విచారణలో.ఐదు సంవత్సరాల గణనలో కోర్టు జారీ చేసిన మధ్యంతర ఆదేశాల వ్యవధిని మినహాయించాలి.

2013 చట్టము విషయము 24 (2) భూసేకరణ యొక్క ముగిసిన చర్యల చట్టబద్ధతను ప్రశ్నించడానికి కొత్త చర్యలకు దారితీయదు.2013 చట్టము అమలు జరుపుట చేసిన తేదీన పెండింగ్లో ఉన్న చర్యలకు అంటే 1-1-2014 కు సెక్షన్ 24 వర్తిస్తుంది.ఇది పాత మరియు కాల దోషం పట్టిన క్లెయిములను పునరుద్ధరించదు మరియు ముగిసిన కార్యకలాపాలను తిరిగి తెరవదు లేదా భూస్వాములు భూసేకరణ చెల్లనిదిగా చేయడానికి బదులుగా ట్రెజరీలో నష్టపరిహారం జమ చేసే విధానాన్ని లేదా కార్యకలాపాలను తిరిగి తెరవడానికి స్వాధీనం చేసుకునే విధానం యొక్క చట్టబద్ధతను చెల్లనిదిగా చేయదు.

4. ఇండోర్ డెవలప్మెంట్ అథారిటీ (పైన పేర్కొన్న) విషయంలో ఈ కోర్టు నిర్దేశించిన చట్టము

ప్రకారం, స్వాధీనం చేసుకునే నిలుపుదల వ్యవధిని చట్టము, 2013 లోని సెక్షన్ 24 (2) ప్రయోజనం కోసం మినహాయించాలి. లేకపోతే, ఒకసారి స్వాధీనం యొక్కనిలుపుదల పొందిన తరువాత, స్వాధీనం (మధ్యంతర ఉత్తర్వుల కారణంగా తీసుకోనిది) తీసుకోలేదు కాబట్టి, చట్టము, 2013 లోని సెక్షన్ 24 (2) కింద లోపం ఉంటుందని వాదించడానికి భూస్వాములకు అవకాశం ఉండదు.

5. పైన పేర్కొన్న వాటిని దృష్టిలో ఉంచుకుని, ఇండోర్ డెవలప్మెంట్ అథారిటీ (పైన పేర్కొన్న) విషయంలో ఈ శాసనము నిర్దేశించిన చట్టాన్ని వర్తింపజేస్తూ, వివాదాస్పదమైన భూమికి సంబంధించి 1894 చట్టం కింద ప్రారంభించిన భూసేకరణ కార్యకలాపాలు 2013 చట్టము విషయము 24 (2) కింద వ్యర్థమైనవిగా పరిగణించబడుతున్నాయని, వాటిని రద్దు చేసి త్రోసిపుచ్చుతూ అర్థమైనవని, తదనుగుణంగా రద్దు చేసి కొట్టివేయాలని ప్రకటిస్తూ హైకోర్టు జారీ చేసిన ఆక్షేపిత తీర్పు మరియు ఉత్తర్వు.

తదనుసారం, ప్రస్తుత అప్పీలు అనుమతించబడింది. ఖర్చుల గూర్చి ఉత్తర్వులు లేవు.

పెండింగ్లో ఉన్న దరఖాస్తులు ఏవైనా ఉంటే అవి కూడా పరిష్కరించబడతాయి.

[ఎం. ఆర్. షా] న్యాయమూర్తి

[సి. టి.రవికుమార్] న్యాయమూర్తి

న్యూ ఢిల్లీ;

ఫిబ్రవరి 09,2023.